

МАРНА

Краят на старата Европа

1914 г.

Някои епизоди от историята са така забулени в митове, че реалността и измислицата се сливат. Битката при Марна, която отприщва кошмара на войната на Западния фронт през септември 1914 г. – ненадмината до този момент кървава баня, е един от тези епизоди. Популярните разкази, както и конвенционалната историческа наука, поддържат твърдението, че касапницата в първите сблъсъци е резултат от глупостта на военачалниците и стратегите и на тяхната военна организация, като че ли те не разбирали, че куршумите и артилерийските снаряди са имали способността да убиват огромни маси млади мъже.

Нищо не може да бъде по-далеч от истината. Както Бурската война в началото на новия век, така и Руско-японският конфликт от 1905 г. са показали ясно на съвременниците им колко смъртоносни са битките на съвременното бойно поле. Военачалниците през 1914 г. отчитат тази реалност. Но предположенията и самонадеяността на политическите лидери и на така наречените икономически експерти на времето поставят военните лидери пред стратегическа главоблъсканица. Политиците са били убедени, че модерната държава е нестабилна, крехка политическа единица, неспособна да поеме ужасните съгресения на войната, без да бъде обхваната от хаос и метежи. Революцията в Русия по време на Руско-японската война привидно потвърждава това предположение. Икономистите твърдят, че модерните държави са също толкова податливи и на икономически колапс. Така тези мними експерти са на едно мнение по въпроса, че следващата война трябва да бъде бързо разрешена, ако опонентите искат да избегнат двойната катастрофа от революция и/или финансов срив. Мнението им не би могло да бъде по-погрешно. Икономическата и политическата основа на съвременната държава се оказват изключително устойчиви. В действителност политиците са били в състояние да мобилизират своите обществени и икономически сили до

степен невиджана досега в историята. По същество чрез комбиниране на народния ентузиазъм на Френската революция с икономическата мощ на индустриалната революция, модерните държави биха могли да водят война в мащаб, невиджан досега в историята, и да оцелеят.

Нищо от тази стабилност не е било ясно преди войната на никого, освен на няколко пророци. За предвоенните стратегии и лидери посланието е недвусмислено: или ще победят бързо, или ще са изправени пред икономически и политически колапс. Затова военните от големите континентални сили градят плановете си почти изключително в перспективата на офанзивните операции. Култът към офанзивата се оказва особено силен във Франция. Макар всички европейски генерални щабове да осъзнават, че жертвите в една бъдеща война ще бъдат ужасяващи, политическото и икономическото предписание остава: бърза победа, независимо на каква цена.

Редица фактори тласкат държавите към ръба на войната в началото на ХХ в., но най-показателният, както би го определил великият историк на Пелопонеската война и най-великият от всички историци на стратегията, е възходът на Германия и страхът, който се надига у другите сили в Европа. Обединението на германските държавици в една-единствена силна държава при управлението на Ото фон Бисмарк и военният гений на фелдмаршал Хелмут фон Молтке са създали могъща икономическа и политическа сила в центъра на континента по време на Седемседмичната война от 1866 г. и Френско-пруската война от 1870 г. Въпреки успеха им в тези конфликти тези двама велики мъже са осъзнали, че през 80-те години на ХІХ в. Германия ще загуби много и няма да спечели почти нищо от още една голяма европейска война.

Но големият размер на пруско-германската победа създава нови напрежения в Европа. Мирът, който новата Германска империя налага на разгромената Франция, включва анексирането на Елзас и Лотарингия от Германия, като и двете провинции до голяма степен са населени от френскоговорещи и напълно лоялни франкофони. Изгубените провинции остават ябълка на раздора между двете държави. За съжаление тези, които са следвали стъпките на Бисмарк и Молтке и особено новият кайзер Вилхелм II и военните му съветници, не са наследили нищо от стратегическата мъдрост на своите предшественици. Дори напротив, новите лидери на Райха задават катастрофален курс на Германия – прекратяват съюза с Русия и тласкат руснаците към съюз с французите. Те стартират масирана корабостроителна програма, която заплашва позициите на Великобритания на доминираща морска сила в света, и гледат как британците реагират чрез създаване не на друго, а на

алианси с французите и руснаците. В същото време на редица международни конференции германците продължават да се противопоставят на другите държави с агресивното си сприхаво поведение. От 1910 г. неадекватността и арогантността на немската дипломация, заедно с нарастващата икономическа мощ на Райха, нагнетяват напрежението в Европа и пораждат убеждение сред мнозина, особено сред военните, че една обща европейска война е неизбежна. От своя страна германците вярват, че нарастващата им изолация с техния единствен съюзник – разнебитената Австро-Унгарска империя, отразява зловещите усилия от страна на други сили да отрекат на Райха полагащото му се място под слънцето.

В една потенциална война в Западна Европа ще има двама основни играчи: Франция и Германия. Но късата граница, която разделя двете западни сили, представлява значително стратегическо препятствие. Има съвсем малко място за разполагане на значително нарасналите армии на Франция и Германия. Поради това и голяма част от зоната на запад от френско-германската граница би представлявала област със значително стратегическо значение, ако германската армия успее да използва това пространство. През 1830 г. обаче Великите сили са гарантирали неутралитета на новосъздадената държава Белгия. Холандия и херцогство Люксембург също са заявявали своя неутралитет спрямо какъвто и да е бъдещ конфликт между Великите сили. Стратегическата сложност на ситуацията, най-малкото от германска гледна точка, се задълбочава от факта, че, както видяхме, Великобритания от времето на кралица Елизабет винаги е проявявала ревностен интерес към съдбата на Ниските земи – днешен Бенелюкс, с убеждението, че окупирането на тази площ от една голяма континентална сила би представлявало значителна стратегическа заплаха за Британските острови.

В началото на ХХ в. германските военни лидери се насочват към разрешаване на проблема с липсата на пространство за военно разгръщане по западната граница с убеждението, че това реално погледнато е военен проблем, който биха могли да решат, игнорирайки стратегическите и дипломатическите последици от всякакви военни операции. Катастрофалното е, че германската армия е стигнала до убеждението, че „военната необходимост“ в модерната епоха на големи армии и бързо движение надделява над всички политически и стратегически съображения. С други думи те отхвърлят доводите, издигнати в класическия труд на Карл фон Клаузевиц „За войната“, за това че политическите цели и съображения трябва да движат военните операции. Както един от германските генерали пише на Базил Лидъл Харт (изтъкнатия британски военен спец), след

края на Втората световна война, че „За войната“ е „книга, която трябва да бъде четена от професори“.

Институцията, която подтиква стартирането на кампанията, водеща до битката при Марна, е Големият генерален щаб на германската армия. Началникът на тази организация между 1891 и 1905 г. граф Алфред фон Шлифен е ключов играч за разработването на нейните планове за бъдещата война. Той приема, че на царска Русия ще ѝ е нужно доста време, за да извърши мобилизация, и Германия ще успее да победи французите и след това да се върне назад, за да се справи и с руснаците. Първоначално Шлифен замисля инвазия, която да обхване само френско-германската граница, но мащабите и нарастващата сложност на френските укрепления в този пограничен район го подтикват да помисли за друго, а именно масирана кампания с голяма част от активната редовна войска на Райха и запасните военни части през Ниските земи. В голямото настъпление преобладаващата част от германската армия ще заобиколи укрепените зони във Франция и накрая ще унищожи френската армия на изток от Париж до швейцарската граница.

Шлифен изобщо не отдава никакво значение на международните упреци, които биха могли да придружат такова навлизане в неутрална територия. В края на краищата това е въпрос на „военна необходимост“. Като имат предвид възможността Великобритания да се окаже въввлечена в конфликта около германската инвазия в Ниските земи, Шлифен както и кайзерът мислят, че британската армия е просто една нищожна малка войска. Що се отнася до Кралския флот, той бил убеден, че военноморските сили са фактор без значение в краткосрочна война, каквато неговият щаб е планирал.

Планът, който Шлифен завещава през 1905 г. на своя приемник Хелмут фон Молтке – племенник на великия Молтке, поставя акцента на германската офанзива на дясното крило. Войските, действащи на този фронт, трябва да нахлуят в Холандия и Белгия с малки части, разположени по протежение на Ардените и Елзас–Лотарингия. По подобен начин Шлифен оставя само минимални подразделения в Източна Прусия, Померания и Силезия, за да възпират руснаците, докато масираната кампания през Белгия не разгроми окончателно французите.

Има конкретни военни проблеми, които Шлифен никога не е отчитал в своите планове за кампанията. Как германците биха снабдявали с продоволствие тази огромна войска, докато тя се придвижва през Белгия и Северна Франция? Какво ще стане, ако белгийците и французите унищожат мостовете, железопътните линии и тунелите в нападнатите райони? Какви ще бъдат тогава логистичните последици? И накрая какво ще

стане, ако руснаците мобилизират войските си по-бързо от очакваното и се превърнат в заплаха за унищожаване на германските сили в Източна Прусия? Като се отчете всичко това, става ясно, че планът „Шлифен“ е изключително рискован и в случай на провал ще привлече Великобритания и икономическите ресурси на нейната велика империя във войната. Както един историк отбелязва, „щраусовият отказ на Шлифен да погледне дори и тези проблеми, които в края на четиридесетгодишния мир биха могли да бъдат предвидени“²⁴⁰, характеризира цялостния германски подход към планирането на военната кампания.

Молтке приема в значителна степен плана „Шлифен“, но решава, че настъплението през Холандия не е необходимо. По отношение на разгръщането на войските Първа, Втора и Трета армия ще формират дясното крило, което ще премине през Белгия и след това ще се насочи към Франция. По този начин дясното крило ще се разгърне на север и на запад от другите германски армии. Четвърта и Пета германска армия ще формират центъра в Ардените, а Шеста и Седма армия ще образуват лявото крило, разположено в Елзас и Лотарингия.

Едно от самонадеяните предположения на стратегите от Генералния щаб, което ще се окаже особено пагубно, е, че белгийците или ще капитулират без бой, или ще окажат минимална съпротива. Затова вярват, че двете най-мощни германски армии по дясното им крило – Първа и Втора, ще могат относително лесно да преминат през пролома Лиеж²⁴¹ в централната и западната част на Белгия, където след това ще могат да се разгърнат за по-голямата кампания в Северна Франция.

За нещастие на германците, но за щастие на Европа, Молтке Младши не е хазартен играч. Дори напротив, той нескопосно преправя плана „Шлифен“ така, че да стане по-малко рискован. Първо, Източна Прусия получава по-голям контингент от редовни войски. Но още по-важно е, че Молтке оголва дясното крило, което ще нахлуе в Белгия, от част от силата му, за да подкрепи войските, определени да защитават Елзас–Лотарингия и Ардените. Докато Шлифен вярвал, че не би имало значение колко дълбоко ще се придвижат французите в тези райони, Молтке не желае да рискува с евентуален френски успех срещу тези две провинции, анексирани от германците през 1871 г.

²⁴⁰ Martin Van Creveld. *Supplying War. Logistics from Wallenstein to Patton*. Cambridge, 1977. p. 140 – бел. авт.

²⁴¹ Проломът Лиеж е врязан в хълмовете гориста долина, която се намира между Германия и Белгия. През него преминават основните железопътни линии между двете страни – бел. авт.

Решаващият момент в изработването на френските планове идва през 1911 г., когато отношенията между Великите сили се влошават и възможността за избухване на война се увеличава. Началникът на Генералния щаб на Франция в онзи момент Виктор Мишел е отгатнал, че германците ще направят основния си пробив дълбоко в Белгия, и е наясно, че ще използват своите запасни войски в степен, несравнима с тази на французите. Поради това той препоръчва на френската армия да вземе пример от френските революционни армии, като комбинират редовни и запасни войски в „полубригади“, за да отговорят на очакваното от него основно германско настъпление в Белгия. С предприемането на такова действие французите не само ще увеличат значително размера на своята армия, но ще имат и войски за покриване на левия фланг, който стига до Белгия. Но министърът на войната, както и повечето от останалите френски генерали, решава, че Мишел е полудял и той е уволнен незабавно.

На негово място е поставен генерал Жозеф Жофр, чиито най-забележителни качества, изглежда, са били изключителният инат и невъзмутимото поведение. По време на предстоящата война той ще настоява да се храни добре и да се наслаждава на ежедневната си дрямка. Не е изненадващо, че не проявява почти никакво въображение. Преди всичко той е надежден поддръжник на Републиката, който се разбира добре с политиките въпреки политическите проблеми, които разкъсват войската през последните две десетилетия и докарват до почти пълно унищожение както Републиката, така и армията.²⁴²

Докато новият началник на Генералния щаб Жофр разработва плана на кампанията – План XVII, който се основава на предположението, че германците няма да използват своите запасници и следователно няма да започнат офанзива дълбоко в Белгия и по-вероятно ще останат на изток на река Мьоз. План XVII на Жофр е насочен към придвижване на френските армии навътре в Елзас–Лотарингия, но основният му акцент е върху главното настъпление на френските сили в южната част на Ардените, за които е убеден, че ще са най-слабото място на германското разгръщане. По ирония на съдбата френското разузнаване, което ще се прояви като изключително слабо през 1940 г., много точно описва това, което в крайна сметка ще се окаже маршрутът на германския щурм.

²⁴² Най-известният от тези проблеми е „Аферата „Драйфус“, в която един еврейски капитан в Генералния щаб е бил несправедливо обвинен в държавна измяна, признат за виновен въз основа на изфабрикувани доказателства и след това заточен на Дяволския остров – бел. авт.

Генерал Жозеф Жофр, командващ френската армия от 1911 до 1916 г. *Library of Congress, Washington, D.C.*

Жокерът в съотношението на силите е британската армия. Основният въпрос е дали тя ще се появи. Макар да са водени разговори между щабовете на Великобритания и Франция, те са останали в тайна от публичното пространство и дори от почти всички, с изключение на малцина политически лидери на Великобритания. Вторият основен въпрос е за качеството на британските войски. В действителност те ще се окажат най-добре обучените пехотинци от всички европейски армии през 1914 г. Германците ще открият, че британската пехота е изключително добре подготвена и способна да причини изключително много смъртоносни щети с техните пушки „Лий–Енфилд“.

Британските генерали са друго нещо – малцина ще са на нивото на предизвикателствата в сраженията през 1914 г. Но упоритите професионалисти от старите „презрени“, както те сами се наричат по повод пренебрежителната забележка на кайзера за техните способности, ще се окажат достатъчно адекватни, за да хвърлят препъникамъка пред германската военна машина. Британските стратегии предвиждат да се строят вляво на френските армии по белгийската граница, ако – а това е едно

голямо „ако“ – британското правителство им позволи да се притекат на помощ на французите. В действителност само германците биха могли да предизвикат влизането на Великобритания в континенталната война и точно това успява да направи тяхната безмилостна инвазия в Белгия и Люксембург.

По отношение на въоръжението воюващите страни са снабдени по еднакъв начин. Пехотните формации – с пушки със затвор. Въпреки че броят на картечниците нараства, доста висши офицери все още гледат на тях с подозрение, тъй като те прахосват много боеприпаси. Артилерията ще се окаже големият убиец през 1914 г., както и през останалата част от войната. Французите притежават едно огромно оръдие 75-и калибър – слабо, от гледна точка на недостатъчно широкия обхват и ударна сила, но при стрелба с шрапнели си заслужава прозвището „черния касапин“, дадено му от германските войски. Фактът, че четири оръдейни батареи със 75-калиброви оръдия са могли да произведат бърза стрелба с 10 000 шрапнелни топчета за по-малко от минута, показва защо германците толкова много се страхуват от това оръдие. От друга страна, германците имат по-широка гама от по-тежка артилерия, включително 105-милиметрови и 150-милиметрови гаубици. Германците и англичаните най-малкото проявяват достатъчно ум, за да снабдят своите войници с униформи с убити цветове – първите със сиви, вторите с цвят каки. Френските войници все още са облечени в сини куртки и яркочервени панталони. Както един депутат заявява в Камарата на народните представители в началото на 1914 г. – за да се промени визията на френските униформи в нещо, което да ги прави по-малко очебийна мишена, трябва да се атакува същността на това да бъдеш французин: *La pantalon rouge, c'est la France*²⁴³.

На 28 юни 1914 г. един сръбски гимназист убива престолонаследника на Австро-Унгария Франц Фердинанд в Сараево. В по-голямата си част европейците не обръщат голямо внимание на този инцидент, но лидерите на Австро-Унгария, с ентузиазирания подкрепа на тези от имперска Германия, ескалират ситуацията, която би трябвало да бъде управляемо събитие, до искрата, която ще запали пожара на катастрофалната война в Европа. В края на месец юли 1914 г. австро-унгарците обявяват война на Сърбия. На тази декларация руснаците отговарят с частична мобилизация срещу Австро-Унгария, а час по-късно – с пълна мобилизация срещу Германия. Германците незабавно обявяват „състояние на опасност от

²⁴³ Червеният панталон, това е Франция – бел. прев.

война“ и Молтке задвижва модифицирания план, който Шлифен му е завещал. Както Чърчил коментира в блестящите си егоцентрични мемоари за Първата световна война: „Германия дрънкаше оръжие инатливо, безотговорно и непохватно към кратера и ни завлече вътре със себе си“²⁴⁴.

Когато кайзер Вилхелм II предлага на началника на Генералния щаб на Германия да разположи войските си на изток срещу мобилизиращата се Русия, а не на запад срещу Франция, Молтке информира своя суверен, че няма никакви планове за такова разгръщане. В действителност съвсем скоро през 1911 г. е бил актуализиран такъв план, който би могъл да бъде изтупан от праха и да се използва, за да се избегне инвазия във Франция. Но Молтке изпаднал почти в нервна криза пред кайзера и германският император омекнал. Нахлуването във Франция и най-важното, в Белгия, ще се осъществи. Така по повод на една малка война на Балканите германците започват масивна инвазия в Западна Европа.

Успехът на германските планове зависи от бързото придвижване на Първа армия под командването на генерал Александър фон Клуке и Втора армия под командването на генерал Фон Бюлов през пролома Лиеж, за да се разгърнат в Белгия и след това да започнат голямото обръщане на посоката на настъплението към Париж. От самото начало търканията, които Клаузевиц е предвиждал, че ще бъдат сериозни забавящи фактори на успешните военни планове, повлияват върху хода на германските операции.

През ноември 1913 г. по време на държавно посещение в Брюксел кайзерът и Молтке изрично са предупредили белгийския крал Алберт, че ще е по-добре да застане на страната на Германия и нейните непобедими войски, защото в противен случай ще претърпи ужасни последици. Но Алберт имал твърд характер. Белгия ще се бори и при това ще се бори твърдо. Началник-щабът на белгийската армия вече е решил да разположи по-голямата част от войските си от холандската граница на юг през Лиеж, като разгърне южния им фланг при Намюр и река Мьоз. Макар белгийската армия да не е особено добре обучена, тя притежава страховит пръстен от крепости и полеви укрепления, които защитават подстъпите към Лиеж.

Оставайки верни на отколешната си самонадеяност, нито германските военни лидери, нито войниците, които участват в атаката, очакват, че белгийците ще се сражават, още по-малко, че ще трябва да се изправят пред толкова дълга съпротива. На 2 август германската кавалерия влиза в

²⁴⁴ Churchill, Winston S. *The World Crisis, 1911–1918*. Toronto: Macmillan Company of Canada, 1930. p. 6 – бел. авт.

Белгия и първоначално се придвижва безпрепятствено. Но на сутринта на 3 август в градчето Батис белгийците дръзват да стрелят по нападателите на своята родина. В отмъщение за това, което германците смятат за атаки на *francs-tireurs* (партизани), както те ги наричат, кавалеристите застрелват трима цивилни граждани без съд и присъда. Така, докато германците настъпват през Белгия и Северна Франция, се установява царството на терора. До края на кампанията те убиват над 6000 цивилни заложници – не само мъже, но и жени, в отговор на подобни атаки, които обаче в голямата си част са предприети от френски и белгийски войници, защитаващи родината си, или дори в някои случаи – жертви на приятелски огън.

Първоначалните германски нападения срещу крепостите на Лиеж на 5–6 август подчертават смъртоносното предимство на войниците, дори и войниците втора класа, които са окопани и въоръжени с модерни оръжия, пред войниците, атакуващи на открит терен. Белгийците избиват атакуващите германски войски. Само случаят помага на германците. Заместник-командирът на Втора армия генерал Ерих фон Лудендорф, който за разлика от повечето от генералите във войната е заедно с атакуващите войски и се придвижва през бойното поле, реквизира една кола и поема към цитаделата „Лиеж“ на 7 август. Само с шофьора си като подкрепа Лудендорф почукал на главната порта на крепостта със сабята си и пред очите на няколко удивени белгийски войници поискал крепостта да се предаде. Белгийците незабавно се съгласили, създавайки още едно голямо „ако“ в историята, защото, ако бяха застреляли Лудендорф или го бяха взели в плен, следващите събития през Първата световна война щяха да вземат много по-различен курс. В резултат на това геройство Лудендорф е повишен в началник-щаб на Осма армия в Източна Пруссия, където той и генерал Паул фон Хинденбург ще спечелят битката при Таненберг, която изстрелва и двамата в тяхната гибелна политическа и военна траектория към висшето командване.

Междувременно, въпреки че цитаделата е паднала, укрепленията на Лиеж продължават да блокират разгръщането на Първа и Втора армия през пролома Лиеж. Пехотата завзема два форта на източната страна на града на 8 август едва след чудовищна обсада с оръдия, произведени от „Круп“ и „Шкода Уъркс“, пристигнали на 12 август, когато германците са успели да си пробият път през пролома. До 13 август те вече са си разчистили пътя през укрепленията на Лиеж. Независимо от това белгийската съпротива е постигнала две неща: забавя германците 2–3 дни, нанасяйки им тежки загуби, но най-важното – сериозно подронва политическия авторитет на Райха пред неутралните държави и особено пред Съединените щати.

След отстъплението от Лиеж белгийците отново отказват да сътрудничат на германците. Вместо да се придвижи обратно на югозапад, за да се присъедини към французите, Алберт нарежда на армията си да се оттегли на северозапад към Антверпен. С това действие белгийската армия застрашава продоволствените линии на германското дясно крило, което напредва дълбоко във Франция. В резултат Молтке е принуден да отклони два корпуса от Първа армия, за да защитят все по-слабите логистични линии, водещи към Райха.

Докато германците настъпват масирано в Белгия, Жофр изпраща френските армии в поредица от сериозни атаки, които започват недалеч от швейцарската граница и последователно се разгръщат на северозапад и към белгийската граница. Французите разполагат войските си срещуположно на германците. Техните Първа и Втора армия се разгръщат вдясно в Елзас и Лотарингия, Трета и Четвърта – в центъра покрай Ардените, а Пета – вляво, на север от Ардените.

В основата на оперативната концепция на Жофр стои предположението, че германците няма да използват своите запасни формации като предна войскова линия и следователно не биха могли да разгрънат достатъчно войници, за да подкрепят придвижването на запад от Мьоз в Централна Белгия и да заобиколят френската армия откъм нейния ляв (западен) фланг. Първата френска атака се провежда на юг и при нея на 8 август е завзет елзаският град Мюлуз. Но почти веднага французите губят града в объркани ожесточени боеве. Предвкусвайки предстоящото, и двете страни претърпяват тежки загуби. Втората битка при Мюлуз, единадесет дни по-късно, увеличава загубите, тъй като французите отново не успяват да си върнат града, а германците предприемат скъпоструващи им контраатаки.

Основната френска офанзива се извършва в Лотарингия от Първа и Втора армия. Тя започва на 14 август и целта ѝ е да се превземе Шербург и да се изтласкат германците обратно в Рейнланд²⁴⁵. Баварците под командването на кронпринца Рупрехт Баварски – един от най-компетентните пълководци във войната, разбиват масираните френски пехотни атаки с артилерия и картечници. Но вместо да остане в отбранителна позиция, както се предвижда в германските планове, Рупрехт настоява армията му да контраатакува силно разколебаните французи. Молтке, който се оказва неспособен да контролира променливия и несигурен, пълен с неясноти ход на кампанията, която вече е генерирала неочакван

²⁴⁵ Земите в средното и долното течение на Рейн – бел. прев.

брой изненади, позволява на Рупрехт да започне атака с баварците си. В този момент Молтке очевидно е вярвал, че войските му биха могли да извършат двойно обкръжаване на французите. В действителност контраатаките, макар да притискат французите в гръб, причиняват огромни жертви, когато френските 75-калиброви оръдия започват да обстрелват колоните на баварската пехота.

Третата голяма френска офанзива на План XVII започва с атаките на Трета и Четвърта армия в Ардените, където се натъкват на Четвърта и Пета германска армия. В този случай германското разузнаване е разбрало за френското настъпление и германските войници са се окопали, преди французите да нападнат. И отново германските войски побеждават французите и ги принуждават да се оттеглят. Една френска част – 13-а пехотна дивизия, дава 11 000 жертви на предната си линия, наброяваща 15 000 души. Но германците също са тежко пострадали в масираните си контраатаки. Като цяло оценките за Битката по границите, както накрая биват наречени всички тези сражения, сочат, че всяка страна е дала приблизително четвърт милион жертви само от 5 до 21 август. Във всеки случай френските офанзиви са се провалили, но германците не са спечелили нито стратегическо, нито оперативно предимство пред съперника си.

Докато се води Битката по границите, трите германски армии, включващи дясното крило от плана „Шлифен“, продължават похода си през Белгия. По пътя те напълно разрушават средновековния университет в Льовен (Лувен), екзекутират 248 цивилни граждани, отново като отмъщение за партизански атаки, и депортират над 40 000 души от населението на града в Германия. Второ бюро на Генералния щаб (*Deuxième Bureau*) – френската разузнавателна служба, докладва за всяка подробност от нарастващата опасност, но Жофр остава равнодушен. Все пак командирът на Пета армия вляво на френските въоръжени сили генерал Шарл Ланрезак също разпознава германската заплаха. Независимо от това предупрежденията му не предизвикват и най-малко вълнение у Жофр, който все още вярва, че войските му ще се придвижат през Ардените в Германия. Поради това отговаря на докладите за германското разгръщане в Белгия: „Ние сме на мнение, че германците не се разгръщат там“²⁴⁶.

Междувременно, докато германската инвазия в Белгия и Люксембург започва, британците са обявили война на Германия в отговор на нахлуването ѝ в Белгия и нарушаването на официалния договор, който

²⁴⁶ Tuchman, Barbara. *The Guns of August*. New York, 1962. p. 211 – бел. авт.

германският канцлер е нарекъл пред британския посланик „обикновена хартийка“, предизвиквайки възмущението на британската общественост. Британците пристигат във Франция с четири от шестте дивизии, които първоначално са планирали да изпратят; кабинетът, притеснен от почти невероятната възможност за германска инвазия на Острова, задържа другите две във Великобритания. Армията мобилизира целия си персонал, включително висшите стратегии и административните служители, което прави следващото нейно разширяване, когато войната се проточва през зимата и след това, много по-трудно.

Когато Британският експедиционен корпус (BEF) се придвижва отляво на Пета армия на Ланрезак, командирът му фелдмаршал сър Джон Френч се среща с командира на съседната му армия. Срещата е пълна бъркотия. Британският фелдмаршал едва говори френски, а и Ланрезак не знае почти нищо на английски. Тъй като и щабовете им не са по-добре подготвени за разговор на езика на съюзника, двамата генерали използват подхода, който американските туристи са склонни да прилагат при подобни обстоятелства: те говорят много бавно и много високо и не разбират почти нищо от това, което другият казва. Това предсказуемо води до минимална координация, да не говорим за много по-слабо коор-

Фелдмаршал сър Джон Френч, командир на Британския експедиционен корпус, 1914 г.
Library of Congress, Washington, D.C.

даниране на планирането на действията на армиите на двата съюзника не само в непосредствената битка, а и през остатъка от кампанията. И все пак британците формират поне нещо като прикриваща сила на френския ляв фланг.

Това, което сега се случва по френско-белгийската граница, е серия от сблъсъци, които до един се оказват стратегически неубедителни, но изключително скъпи от гледна точка на жертвите, дадени от двете страни. На 22 август два от корпусите на Ланрезак се хвърлят право срещу немските атаки по поречието на река Самбър. Пета армия се сблъсква с германската Втора армия, командвана от генерал Карл фон Бюлов, която сега се придвижва на юг. Французите ще пострадат много лошо в тази ситуация. До края на деня атакуващите германски войски изтласкват французите на шестнайсет километра назад и по целия път им нанасят ужасни поражения. На следващия ден IX германски корпус на Първа армия на генерал Александър фон Клук се сблъсква с II корпус на Британския експедиционен корпус близо до Монс. Докато германската артилерия ги обстрелва, британските войници отвръщат с повече от това, което получават, избивайки вълна след вълна войниците от германската пехота. Един германски офицер описва така бойното поле: „Където и да погледнеш, надясно или наляво, имаше мъртви и ранени, треперещи в конвулсии, стенещи ужасно, кръв течеше от пресни рани“.

Един британски ефрейтор отбелязва: „Германската тактика ни смая и след първия шок, виждайки войниците бавно и безпомощно да падат, когато биваха ударени, усетихме мощ и голямо удоволствие“²⁴⁷. Според оценките германците са загубили повече от трима души срещу всяка жертва, дадена от британците, но в края на краищата германското числено превъзходство надделява и британците отстъпват към Ле Като, където в свирепа схватка германците наистина са близо до обкръжаване на II корпус на генерал сър Хорас Смит-Дориън. Но те отново атакуват право напред, вместо да използват численото си превъзходство и да обградят по фланга Британския експедиционен корпус. Лошата германска тактика е израз на парадния манталитет, който показва не особено голямо желание да се адаптират към реалните условия на войната, и още по-малко въображение. Но боевете в първите дни на войната вече са показали, че това е общ проблем за всички европейски армии.

²⁴⁷ Herwig, Holger H. *The Marne, 1914. The Opening of World War I and the Battle that Changed the World*. New York, 2009. p. 154 – бел. авт.

В най-трудния момент британските офицери и войници нямат почти никакви съмнения, че са надделели над германците, въпреки че техните командири са им наредили да се оттеглят. Но внезапните атаки на германците сриват бойния дух на британския командир сър Джон Френч. Той е на път изцяло да загуби контрол, убеден, че трябва да изтегли Британския експедиционен корпус колкото може по-бързо, за да не бъде изцяло унищожен от превъзхождащите го по численост противници. Заради това британското отстъпление започва с минимум координация с предполагаемите френски съюзници, което кара последните да смятат, че не могат да разчитат на командирите на Британския експедиционен корпус.

Тези първоначални сблъсъци по френско-белгийската граница сигнализират, че германското дясно крило вече е разгърнато и е готово да продължи напред към победата, на която Шлифен е посветил интелектуалните си усилия в продължение на повече от десетилетие. Но има сигнали за опасност, като най-очевиден е фактът, че нито един централен орган не наблюдава, още по-малко пък насочва трите германски армии по дясното крило, от които зависи успехът на целия план „Шлифен“. Молтке Младши е далеч от бойното поле – настанил се е в замъка Кобленц отчасти, за да се прави на бавачка на кайзера, отчасти, за да държи под око бойното поле в Източна Пруссия, където основните операции срещу руснаците вече са започнали.

Едва след 30 август Молтке и Върховното командване на германската армия (Oberste Heeresleitung – ОНЛ) се придвижват към Люксембург, но въпреки това не успяват да подобрят комуникацията с разгърнатите напред армии, настъпващи дълбоко във Франция. Освен това Молтке попада в еуфорията на тактическите победи. Все още очаквайки да повтори успеха на битката при Кана с двойно обкръжаване на цялата френска армия, той отказва да прехвърли войски от ляво и от центъра, за да подкрепи дясното си крило. Вместо това нарежда на командващия Шеста армия Рупрехт да превземе френската крепост Нанси и да се придвижи през пролома Шарм – действие, което напълно се проваля и носи огромни загуби на баварците. Но може би най-яркото доказателство за неадекватното мислене на Върховното командване на германската армия през този период е решението на Молтке да прехвърли два корпуса – един от Трета и един от Втора армия, в Източна Пруссия, за да подсили германската Осма армия, която се придвижва към основния сблъсък с настъпващата руска армия. Той взема това решение, макар да знае, че корпусът няма да пристигне преди надвисналата битка при Таненберг.

За да осигури някакъв контрол, както и някакво ръководство по напредването на дясното крило, Молтке решава да постави Първа армия на Клук под контрола на Бюлов. Това се оказва лошо решение. Командирът на Втора армия последователно поставя интересите на собствената си армия над тези на дясното крило и офанзивата като цяло – верен на себе си, Бюлов изтегля Първа армия близо до собствената си армия и отказва да даде на Клук достатъчен периметър, за да заобиколи по фланга на запад Британския експедиционен корпус и така да обгради цялата съюзническа позиция. С това той лишава германците от техния най-голям шанс да обградят флангово съюзническите сили. Ако Бюлов бе позволил на Клук да следва инстинктите си, не е било изключено германците да обградят значителна част от Британския експедиционен корпус и френската Пета армия и да спечелят решителната победа, която е предвидена в плана „Шлифен“. Но войските на Клук успяват да спечелят само тактически победи, и то на висока цена. По този начин по дясното крило, както и в центъра, и вляво, германците изтласкват съперниците си в значителен безпорядък, но не успяват да постигнат особено оперативно предимство.

След осуetyяването на офанзивите му и настъпилия безпорядък в армията му, в момент на „божествено просветление“ Жофр най-накрая осъзнава реалността на това, което в продължение на три седмици е отричал: германците са дошли с голяма войска срещу лявата му страна и заплашват да обградят цялата армия на Франция. Сега, вместо да се устреми към решителни, Наполеоновы победи, той информира министъра на войната Адолф Месими, че армията трябва да попречи на германците да окупира твърде голяма част от Франция, да причини максимален брой жертви на своя противник и да го контраатакува, когато настъпи удобният момент. Успешното оперативно решение би било да се изтегли дясното крило на френската армия обратно към по-защитими позиции, като в същото време бъдат прехвърлени максимално възможен брой дивизии на запад и към лявото крило, за да се посрещне германският щурм. Накрая Жофр оголва френската армия от тези командири, които, поне по негово мнение, са се провалили. Той уволнява не по-малко от двама армейски, десет корпусни и тридесет и осем дивизионни командири през първите месеци на войната. Тези, които показват, че могат да действат успешно и да възприемат технологичните и тактическите промени, които са настъпили по време на войната, бързо са издигнати на местата на отстранените. Сред тях е полковник Анри Филип Петен, който към 1 август 1914 г. е полкови командир с минимални перспективи за развитие

и който ще стане командир на армията в рамките на една година заради иновативното и адаптивно използване на артилерията.

Макар придвижването в подкрепа на съюзническия ляв фланг да се осъществява, британците и французите на този фронт ще трябва да отстъпят към Париж, Сена и Марна. Освен това с англичаните ще трябва да се постигне някакво ниво на сътрудничество. Това, което Жофр не успява да постигне с фелдмаршал сър Джон Френч, фелдмаршал лорд Кичънър – британският секретар на войната, постига в личен tête-à-tête в британското посолство на 1 септември, когато информира командира на Британския експедиционен корпус, че трябва да „остане, приспособявайки се към движенията на френската армия“²⁴⁸.

Отстъплението е кошмар за британските войски. Походите от по 30 до 50 километра на ден в разгара на летните жеги изтощават както войниците, така и конете, докато облаци прах покриват всички и всичко. Няма почти никакво време за сън, още по-малко за ядене. И навсякъде маршируват сред зловонния мирис на стотици хиляди млади мъже, които не са се къпали в продължение на седмици. Ужасната воня на разлагаща се плът на десетки хиляди хора и животни на полесраженията тегне над разкопания терен. Но отстъплението поне ги довежда по-близо до техните продоволствени бази и до прилични дажди, облекчавайки проблемите с доставките.

За германците настъплението е също толкова изтощително. Несъмнено врагът отстъпва, но все пак пруският военен министър генерал Ерих фон Фалкенхайн саркастично пита Молтке: „Ще ми покажеш трофеите или военнопленниците?“²⁴⁹. Освен това има два тревожни аспекта в германското настъпление – първият очевиден, а вторият – не толкова ясен в момента. Германците бързо се отдалечават от своите продоволствени линии, масивните разрушения, които белгийците са предизвикали, обричат германците на неизползваем железопътен транспорт в Централна Белгия до средата на септември, а дори и след това експедирането на доставките с конски каруци до войските дълбоко във Франция ще представлява истински кошмар за офицерите по снабдяването. Няма да има презареждане на боеприпаси, в обозримо бъдеще даждите ще са много по-малки, а бързото напредване ще ограничи времето за набавяне на храна от околностите. Някои офицери предприемат съмнителната стъпка да

²⁴⁸ Herwig, Holger H. *The Marne, 1914. The Opening of World War I and the Battle that Changed the World*. New York, 2009. p. 193 – бел. авт.

²⁴⁹ Herwig, Holger H. *The Marne, 1914. The Opening of World War I and the Battle that Changed the World*. New York, 2009. p. 290 – бел. авт.

отпуснат на войниците си шампанско и вино, за да удържат на темпото – подход, който има очевидни последствия и малко от тях са добри.

По-големият проблем, с който се сблъскват германските армейски командири и Върховното командване на германската армия, е как ще завършат своята кампания. Решенията, взети в края на август, без предвиждане на дългосрочните им последици, вече ги притесняват. Разбира се, последното предупреждение на Шлифен да не се отслабва дясното крило трябва да е притеснявало доста висши офицери. Командирането на два корпуса да наблюдават белгийците в Антверпен и на два корпуса в Източна Пруссия, да не говорим за тежките загуби, понесени до този момент в първите битки по френско-белгийската граница, водят почти до стопяването на германското числено превъзходство над френския ляв фланг. В действителност в германското ляво крило в Елзас и Лотарингия на юг има толкова войници, колкото и в дясното крило, а централните армии разполагат с около 100 000 войници повече от тези, които имат трите армии вдясно.

В началото на септември с настъплението на германските войски към Париж и река Марна на изток се поставя началото на сблъсъка, който ще бъде наречен Битката при Марна. Първа армия на Клука се придвижва директно към Париж. Сега основният стратегически въпрос пред германците, на който виси успехът на кампанията, е: какво трябва да правят с френската столица? През 1940 г. французите ще обявят Париж за отворен град и ще го изоставят без бой. През 1914 г. обаче те са решени да се бият и под командването на коравия колониален войник генерал Жозеф Симон Галиени вече усилено са се заели с разширяване на капацитета на крепостите и отбранителната система, обграждаща столицата. В допълнение Жофр е изпратил части от своя пострадал десен фланг от Елзас до левия фланг – подкрепления, които постепенно добавят сила към войските на Галиени.

В цялата обща кампания, разработена в плана „Шлифен“, германците никога не са имали идея какво биха направили, ако французите изберат да защитават Париж така, както са го направили успешно през 1870 г., когато германците е трябвало да заобикалят и обсаждат френската столица за дълъг период от време. И за разлика от стратегическата ситуация през 1870 г., когато пруско-германската армия вече е унищожила френската армия в Мец и Седан, сега германците все още са изправени пред значителна френска войска, която е останала в областта.

Така Париж поставя редица оперативни въпроси. Трябва ли германската армия да нападне, или да обсади Париж? Как ще се справи с голе-

мите френски войски, които са останали в областта? Какво ще стане, ако французите вече са струпали голяма армия в града, за да контраатакуват? Дали войските на Първа армия ще си пробият път до Париж? Колко войници ще са нужни, за да прикриват германското дясно крило, ако то заобиколи Париж и потегли на югоизток в преследване на основния корпус на френската армия? В действителност германците не са взели в предвид нито един от тези основни въпроси в нито една част от своето оперативно планиране или в решенията, взети на място.

Благодарение на усилията на Галиени и Жофр французите са струпали значителни войски в столицата. Несъмнено много от тези части са пострадали сериозно в сраженията в Елзас и Лотарингия, но Първа армия на Клук и Втора армия на Бюлов едва ли са в по-добра форма. В този момент на кампанията Клук, без никакви указания от Молтке, който се е преместил в Люксембург с кайзера, взема нещата в свои ръце – още една демонстрация на степента, в която Върховното командване на германската армия е загубило контрол над кампанията. Първа армия ще се справи с „проблема Париж“, като го игнорира.

По пладне на 3 септември Клук променя посоката на движение на Първа армия от юг, което в крайна сметка би го отвело до покрайнините на Париж, в югоизточна посока, което ще му позволи да заобиколи френската столица от изток. Това решение дава началото на събитието, което историците днес наричат Битката при Марна. Почти веднага френското и британското въздушно разузнаване съобщават на Галиени за промяната в посоката на германските войски. Тази нощ командирът на гарнизона на Париж взема решение, че ако Клук продължава да се движи на разстояние от столицата, той ще изведе войските си от Париж и ще удари германците отстрани и в гръб. Жофр се съгласява, убеден, че голямата възможност, за която се е подготвял, е на една ръка разстояние, и позволява на Парижкия гарнизон и Шеста армия да атакуват фланга на Клук от запад извън Париж. Така започва битката при Марна.

Основният проблем от френска гледна точка е дали британците ще участват. Тук заелият мястото на Ланрезак генерал Д'Еспере и Жофр комбинират усилията си за успешно привличане на сър Джон Френч и Британския експедиционен корпус за участие в контраатаките. На сутринта на 5 септември Шеста армия под командването на генерал Мишел-Жозеф Монори излиза от парижките укрепления. Тя почти веднага се сблъсква с фланговите корпуси на Клук, които той е оставил да пазят западното крило на Първа армия от точно такава атака. До този момент резервисткият IV германски корпус е претърпял тежки загуби, но оказва свирепа и ефективна съпротива въпреки численото превъзходство на

Френска стрелкова линия. *Library of Congress, Washington, D.C.*

французите при опита им да се врежат в ариергарда на армията на Клок. Този успех на отбраната слага край на шансовете на френската Шеста армия да унищожи Първа германска армия.

Въпреки това пред Париж и на изток от него съюзниците имат драстичен превес над германците. Трите армии, образуващи дясното крило по плана „Шлифен“, вече са загубили 265 000 от своите войници – убити, ранени или изчезнали. Числеността на дивизиите в районите обяснява графично ситуацията: приблизително двадесет и четири и половина отслабени германски дивизии сега са изправени пред не по-малко от четиридесет и една съюзнически дивизии, включително Британският експедиционен корпус.

Предизвестен за френската заплаха и осъзнавайки какви ще бъдат последиците, ако Шеста армия навлезе в тила му, Клок реагира с промяна на цялата фронтова линия, която трябва да атакува силите, придвижващи се извън Париж, като нарежда: „Завъртане на Първа армия веднага вдясно, бързо престрояване вдясно, атаката през Урк“²⁵⁰. В полунощ на 5 срещу

²⁵⁰ Herwig, Holger H. *The Marne, 1914. The Opening of World War I and the Battle that Changed the World*. New York, 2009. p. 243 – бел. авт.

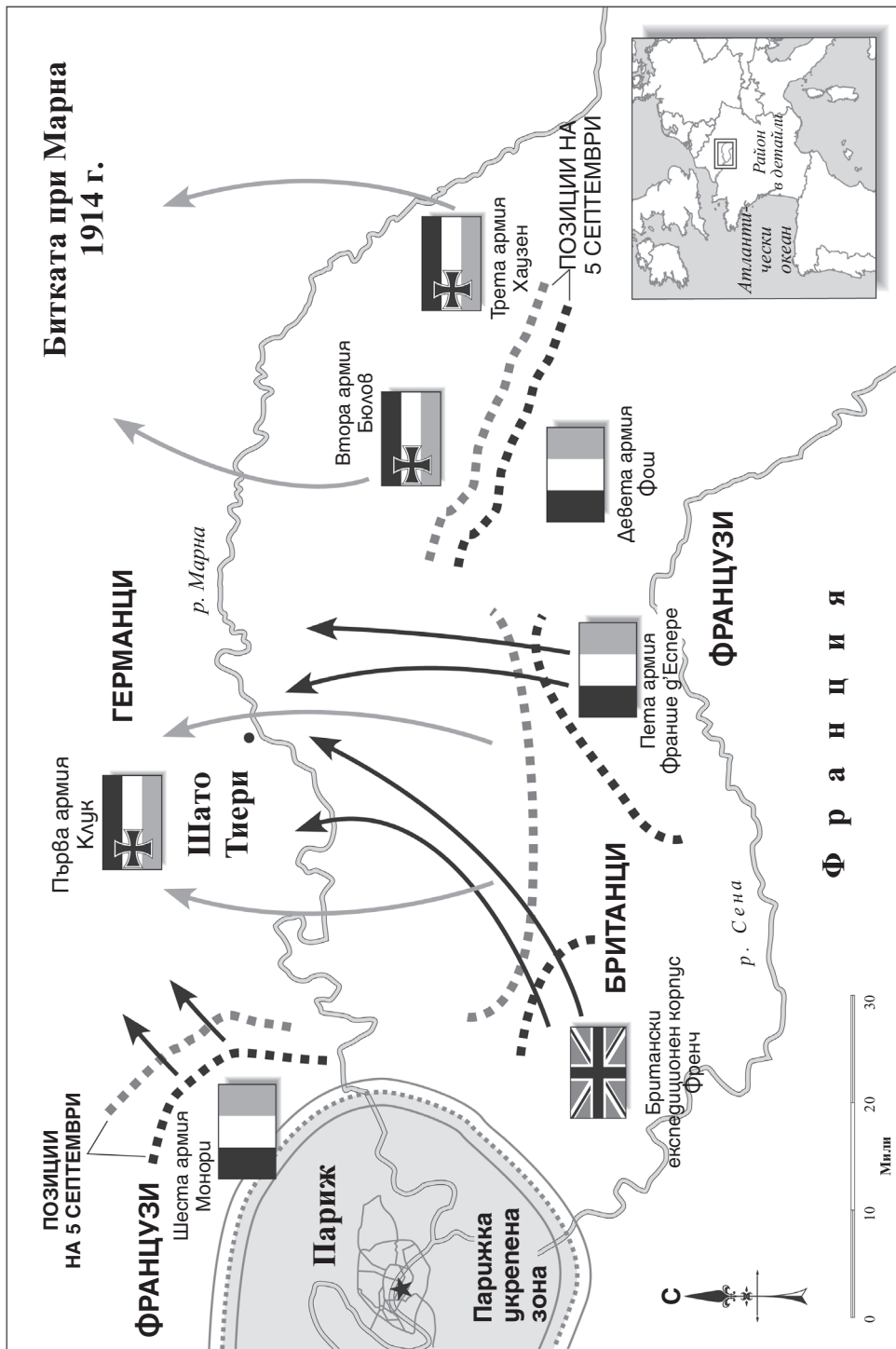
6 септември той дава заповед на един от корпусите си да се придвижи възможно най-бързо на северозапад, за да подкрепи IV резервистки корпус в западния му фланг. Половин ден по-късно той нарежда още един корпус да се изнесе на северозапад. След два дни на невероятно тежък поход – 56 километра през първия ден, 64 на втория – подкрепленията на Клук достигат IV резервистки корпус и преминават в настъпление. Но за да постигне това, той не само е разцепил своята Първа армия, но и е отворил близо четирийсеткилометрова пролука, зееща между немските Първа и Втора армия, покрити само с два леки кавалерийски корпуса.

Точно пред тази пролука се изправя Британският експедиционен корпус, който остава в относително добра форма, въпреки че е пострадал от предишните си битки с германците. И все пак Клук остава твърд в решението си да атакува френската Шеста армия. Той нарежда на още два от неговите корпуси, които временно са поставени под командването на Бюлов, да се отделят от Втора армия и да се придвижат, за да помогнат на войските, сражаващи се с Шеста френска армия източно от Париж. Този ход на свой ред още повече разширява огромната пролука между Първа и Втора германска армия.

До 7 септември германците са поставени в изумителна позиция. Първа армия на Клук се е придвижила на запад без никакъв контакт с Втора армия. Втора армия на Бюлов от своя страна е тръгнала на югоизток с пролуки в двата си фланга. И тези два фланга са сериозно затруднени. Особено застрашаващ за позициите на германските войски е фактът, че Британският експедиционен корпус предпазливо напредва в огромната пролука, която голямата маневра на Клук е отворила на десния му фланг. За три дни корпусът напредва едва с 40 километра през тази пролука, срещайки само лека съпротива от германските кавалерийски единици. Независимо от това придвижването му се оказва достатъчна заплаха, за да принуди германците да се оттеглят, но липсата на решителност в настъплението не позволява на съюзниците да унищожат едната или и двете германски армии и да спечелят решителна тактическа победа.

До 8 септември Молтке вече е силно притеснен за оперативната обстановка на германското дясно крило и с пълни основания. Но вместо сам да тръгне от Люксембург, за да огледа ситуацията, той изпраща един старши щабен офицер – подполковник Ричард Хенч, натоварен с пълни правомощия да вземе решение какво да се направи. Настроението на Молтке най-добре се характеризира от писмото, което той пише на жена си след заминаването на Хенч: „Всичко върви зле. Битките на изток от Париж няма да бъдат в наша полза“. Молтке приключва коментарите

Битката при Марна 1914 г.

си с предчувствието: „Ние със сигурност ще бъдем накарани да платим за всичко, което бе унищожено“²⁵¹. Хенч открива истинските причини за притесненията. Бюлов и редовият състав на Втора армия представляват депресираща картина на висящата оперативна и тактическа ситуация в двата фланга на армията. При придвижването си към щаба на Клук Хенч получава по-оптимистична информация, макар и до голяма степен базирана само на тактическите успехи на Първа армия срещу френската Шеста армия. Но за да отговори на заплахата от Британския експедиционен корпус, Клук трябва да изтегли поне един корпус, ако не и повече, от своята офанзива срещу французите, защитаващи Париж, като по този начин ще сложи край на инерцията в настъплението на Първа армия на запад.

Най-новите изследвания на битката при Марна на проф. Холгър Хервиг показват, че всъщност Бюлов носи най-голямата отговорност за решението на Германия да се оттегли от Марна. Именно позицията на неговата Втора армия го тласка да вземе това решение. На изток Пета армия на Д'Еспере атакува десния фланг на Втора армия, пред която французите имат силно числено превъзходство. Френската артилерия с нейните 75-калиброви оръдия продължава да избива огромен брой германци – резервните боеприпаси за тези оръдия са възлизали на 465 000 снаряда, а пет дни по-късно броят им е паднал до 33 000.

Още по-тревожно за германците остава придвижването на Британския експедиционен корпус в пролуката между техните Първа и Втора армия. Вярно е, че в момента това е по-голяма заплаха за тила на Клук, но предвид заплахата от френска атака в неговия ляв фланг, Бюлов вече няма налични резерви, за да се справи с британците. Той изтегля Втора армия назад и не оставя на Първа армия на Клук никакъв друг избор освен да отмени атаките срещу френската Шеста армия и също да се оттегли. В този момент битката при Марна завършва и масираната германска офанзива на запад се проваля.

В резултат на пагубното поведение на Германия в двете световни войни редица германски националисти се вкопчват в убеждението, че ако Хенч – пълномощникът на Молтке, е действал агресивно, германските войски при реките Марна и Урк са щели да спечелят голяма победа и да приключат Първата световна война още със започването ѝ.

²⁵¹ Herwig, Holger H. *The Marne, 1914. The Opening of World War I and the Battle that Changed the World*. New York, 2009. p. 276 – бел. авт.

Тежестта на доказателствата показва друго. Вярно е, че Първа армия на Клок е отблъснала французите обратно към Париж, но това в най-добрия случай е тактически успех – войските на Клок може би щяха да достигнат покрайнините на укрепената зона на Париж, но там щяха да бъдат спрени. Освен това заплахата от Британския експедиционен корпус е реална и всяко по-дълбоко британско настъпление би поставило германската Първа армия в крайна опасност. Едва ли би могло да се каже и че Втора армия на Бюлов е в изгодна позиция с двата си оголени фланга.

Но най-опасният аспект за германската позиция е фактът, че армиите на Клок и Бюлов са далеч от базите си за снабдяване с боеприпаси и провизии. Всяка продължителна битка по поречието на Марна и в предградията на Париж създава възможност германците да свършат боеприпасите си. И накрая – съюзниците имат числено превъзходство без перспектива германците да получат значителни подкрепления, докато французите, които имат пълен контрол над железопътните линии от изток на запад, могат да разчитат на постоянен приток на допълнителни войски. Една продължителна битка при Марна би могла да доведе до колапс и поражение и на Първа, и на Втора германска армия. При преценяването на тези фактори Бюлов и Хенч стигат до разумното заключение, че на германската армия ще ѝ се наложи да се изтегли, да се прегрупира, да презареди и да промени баланса на силите, за да създаде по-разумна оперативна ситуация. И така решението е взето – германските войски започват отстъпление към по-защитими линии по-далеч на север по течението на река Ен, с което обезпечават продължаването на войната още четири кървави години.

В тактически и оперативен смисъл битката при Марна не е от особено решаващо значение. Германските войски успяват да се оттеглят без затруднения, оставяйки съперника си в не по-добро състояние, отколкото са били те самите. Но в стратегическо отношение сражението заслужава да бъде наречено решителна битка. В действителност битката при Марна гарантира, че Германската империя няма да спечели големия конфликт, който ще стане известен в историята като Първа световна война. Усилията на Германия да постигне *Weltmacht* (световна власт) и хегемония в Европа не успяват още в първата голяма кампания на войната. Каква би била Европа, ако германците бяха спечелили, е трудно да се каже, но картината едва ли би била много красива и най-вероятно щеше да доведе до по-голям конфликт между Райха и Съединените щати към някоя по-късна дата.

По това време някой в Германия не осъзнава стратегическото значение на поражението при Марна. Наследникът на Молтке на поста началник на Големия Генерален щаб – генерал Ерих фон Фалкенхайн, всъщност ще се обърне към германския канцлер Теобалд Бетман-Холвиг в началото на ноември 1914 г., за да го предупреди, че Германия не може да спечели войната и трябва да търси компромисен мир. Той отказва студено. Както и другите европейски държавници канцлерът не би могъл да си представи компромисен мир, имайки предвид ужасните кръвопролития през първите четири месеца на войната. Нагласите на противника не са били по-различни. Няма да има мир.

Германският провал при Марна означава също така, че голямата мощ на съвременните държави, способни да мобилизират своите промишлени и човешки ресурси, ще подхранва продължаването на една ужасна война на изтощение в течение на следващите четири години, достигайки до такъв огромен брой жертви, каквито никога преди това не е имало в човешката история. Войната в индустриалната епоха е ужасяващ опит за младото поколение в Европа, докато вредните резултати от тази война – незадоволителният Версайски мирен договор, възходът на фашистките и комунистическите режими, които влизат в заговор за преобръщане на целия световен ред, сривът на първия период на глобализацията и в крайна сметка катастрофата на Втората световна война – ще отекват до колапса на Съветския съюз в началото на 1990 г.

Германия не би могла да спечели, защото вече се е противопоставила на три от другите най-могъщи държави в Европа. Още повече че акцентът, който нейните лидери поставят на „военната необходимост“, ще ги доведе до серия от стъпки, най-бруталните от които са декларацията за неограничена война под вода през януари 1917 г., която ще вкара САЩ и неговата огромна икономическа мощ във войната. Но силата на Германската империя, както и уменията на нейните войници са такива, че на другите Велики сили ще са им нужни четири кървави години, за да постигнат пълното ѝ поражение. През тези четири ужасни години ще започнат да се появяват тактиката и оперативните концепции на съвременната война. Битката при Марна е вододел, от който ще потече бъдещето. Французите с незначителна помощ от британските си съюзници са ограничили германския потоп до застои, а историята ще развие този успех.

Нетният резултат от битката при Марна гарантира, че войната ще се превърне в продължителна борба, която ще се отрази на почти всички народи в Европа. Трите големи източни империи в крайна сметка ще се сринат. Царска Русия ще бъде първата, потънала в кошмара на болшевиизма, който ще продължи до 1991 г. През октомври 1918 г. Австро-Ун-